

УДК 37(477.46)(092)

ORCID 0000-0002-9104-8442

Тетяна Кочубей

КУЗЬ ВОЛОДИМИР ГРИГОРОВИЧ: ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА

Є постаті, які не зникають, їхня велич залишається у віках. Такою особистістю був і Володимир Григорович Кузь – доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, дійсний член Національної Академії педагогічних наук України, дійсний член Академії педагогічних і соціальних наук (м. Москва), член багатьох міжнародних та наукових організацій, член спеціалізованих вчених рад із захисту кандидатських та докторських дисертацій, вчений, педагог з міжнародним іменем, знаний не тільки в Україні, але й за її межами.

Людина сильна, вольова і надзвичайно талановита, мудрий керівник, організатор і оратор. До 10-річчя з нагоди перебування його на посаді ректора Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (1999) у статті «Енергія і організаторський талант лідера (від інституту до університету)» автори, характеризуючи його особистісні якості, зазначили: «скрупульозно діловитий, невтомно роботящий, навіть своєрідно артистичний у дбайливому виконанні доручених йому обов'язків. ...безуважно турботливий про громадянсько-культурні та освітні справи, щедрий на ідеї та ініціативи... Колектив університету, під його керівництвом, прагне до того, щоб вуз зі своїм науковим потенціалом став центром науково-дослідницької діяльності в галузі педагогіки і психології, екології, фольклору та етнографії, активним розповсюджувачем знань, що мають життєво важливе значення для суспільства та держави. А його керівнич академік В. Г. Кузь має якусь нетерплячу жадібність до всього нового, що з'являється в галузі освіти, в літературі, в музиці, в народній творчості.

Просто дивуєшся цій постійній інтелектуальній спрагності, якої не зменшують прожиті роки» [3, с. 1]. З цим не можна не погодитися бо він був саме таким: сам ставив перед собою високі завдання і цього вимагав від інших. Далекоглядність його дивувала, ще в кінці 90-х років ХХ століття вважав, що університет має здійснювати і розширювати міжнародні зв'язки, інтегруватися у світовий освітній і науковий простір.

Великого значення надавав розвитку сільської школи. Володимир Григорович був переконаний в тому, що: «Справіку село було і зали-

шається коліскою національної культури, регіональних звичаїв, діалекту, материнської мови, християнської моралі, тому сільська школа потребує викладача бодай двох навчальних дисциплін, умілого керівника різних гуртків чи спортивних секцій. Про такого у народі кажуть: «І швець, і жнець, і на дуді гравець»» [1, с. 2].

Ця любов до села і сільської школи була привита ще змалку. Адже народився Володимир Григорович 28 липня 1938 р. у с. Попеляни Пустомитівського району Львівської області. Після закінчення у 1970 році Дрогобицького державного педагогічного інституту імені І. Я. Франка, розпочав трудову діяльність: працював завучем школи, організатором позакласної та позашкільної роботи. Кандидатом педагогічних наук став у 1981 році, через одинадцять років блискуче захистив докторську дисертацію. З 1981 року став деканом факультету підготовки вчителів початкових класів Кам'янець-Подільського педагогічного інституту.

Із червня 1989 р. по травень 2005 р. Володимир Григорович Кузь перебував на посаді ректора Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Саме тут найбільш повно і багатогранно розкрився і виявився його педагогічний та організаційний талант. За час його керівництва в розвитку закладу вищої освіти мали місце глибокі позитивні зрушення – відкрито нові спеціальності, в тому числі і непедагогічні, факультети, екстернат, магістратуру, аспірантуру, докторантуру, введено нові навчальні корпуси, зміцнено матеріально-технічну базу. Саме завдяки вмілому керівництву Володимира Григоровича тодішній інститут успішно пройшов акредитацію за IV рівнем і здобув університетський статус, зумів піднятися із провінційного закладу вищої освіти до закладу, який тепер входить у десятку кращих педагогічних закладів вищої освіти в Україні.

У роки перебудови, коли закривалися дитячі дошкільні установи і відповідно згорталася у закладах вищої освіти підготовка фахівців дошкільної сфери, дошкільний факультет вважався неперспективним. Володимир Григорович сам очолив його, зберіг та примножив спеціальності, відкривши спеціалізацію «гувернера», яка на той

час користувалася великим попитом, примножив спеціальності і спеціалізації. Згаданий факультет функціонує і донині серед багатьох інших факультетів університету.

З його ініціативи було створено наукові лабораторії, одну з яких «Василь Сухомлинський і школа XXI століття» очолив він сам. Це була перша, створена ним в університеті у 1996 році наукова лабораторія де поєднувалася наука із навчанням, чого вимагає і сьогодні, приурочена Третім всеукраїнським педагогічним читанням «Василь Сухомлинський і сучасність», що відбувалися на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Виступ Володимира Григоровича у науково-дослідницькій лабораторії «Василь Сухомлинський і школа XXI ст.» перед членами його наукової школи «Педагогіка XXI ст.»

Володимир Григорович розумів, що інтеграція освіти і науки, співпраця закладу вищої освіти з науковими установами, у даному випадку такими як Національна академія наук України, Національна академія педагогічних наук України є необхідною умовою інноваційного розвитку країни. Основне завдання лабораторії полягало у дослідженні та впровадженні у практику основних ідей В. О. Сухомлинського.

Науково-дослідна лабораторія «В. О. Сухомлинський і школа XXI ст.» співпрацювала з такими науковими школами як:

- **Київська наукова школа, яка функціонувала при Інституті педагогіки НАПН України.**

Керівник школи – Л. С. Бондар. Характерною особливістю її діяльності було органічне поєднання різних форм та методів роботи: керівництво дисертаційними дослідженнями, аналіз виховних аспектів педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського тощо.

- **Наукова школа «Українська асоціація Василь Сухомлинський».** Керівник – академік О. Я. Савченко. Робота наукової школи зосереджується на проведенні всеукраїнських і міжнародних педагогічних читань «Василь Сухомлинський і сучасність», вивчення актуальних проблем сучасної освіти – початкової, середньої, вищої.

- **Уральська асоціація «Василь Сухомлинський».** Керівник – професор В. Г. Риндак. Під її керівництвом написано й захищено дисертаційні дослідження присвячені впровадженню в практику російської школи ідей Василя Сухомлинського.

Науково-дослідницька лабораторія «Василь Сухомлинський і школа XXI ст.» під керівництвом В. Г. Кузя тісно співпрацювала з науковцями із зарубіжних країн: Польщі, США, Німеччини, Росії, Китаю та ін.

На базі лабораторії здійснювалися фундаментальні дослідження проблем розвитку ідей В. О. Сухомлинського у сучасній системі освіти. У центрі уваги дослідників були проблеми нової школи, її вчителя, впровадження в роботу школи третього тисячоліття ідей видатного вітчизняного вченого Василя Олександровича Сухомлинського.

Володимир Григорович зі студентами у науково-дослідницькій лабораторії «Василь Сухомлинський і школа XXI ст.»

За керівництва Володимира Григоровича Кузя лабораторія стала центром з вивчення новітніх педагогічних технологій. На засіданнях лабораторії періодично відбувалися зустрічі з академіками НАПН України Олександром Яківною Савченко, Миколою Самійловичем Вапуленком. Частою гостею лабораторії була донька Василя

Олександровича – академік НАПН України Ольга Василівна Сухомлинська. Постійними учасниками лабораторії були вчителі сільських та міських шкіл Черкащини, які обмінювалися своїм досвідом, втілюючи в життя педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського.

Кузем Володимиром Григоровичем започатковано видання щорічного тому праць учених – «Вісник лабораторії», які досліджують педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського.

Упродовж 22-ти років, за часів керівництва науково-дослідною лабораторією Володимиром Григоровичем, її відвідала велика кількість відомих науковців, соратників, дослідників, культурних та громадських діячів. Серед них представники: Міністерства освіти і науки України, Національної академії наук України, Інституту педагогіки НАПН України, члени президії Академії наук вищої школи України, усіх педагогічних університетів України, Вищої школи професійної освіти імені Я. А. Коменського м. Лешно (Польща) та Бішкекського гуманітарного університету Киргизької Республіки, Китаю, Туркменістану, залишивши побажання у книзі відгуків лабораторії.

Непересічний талант та глибока ерудиція, вміння відчувати, впроваджувати в практику новації – усе це, помножене на виняткову працьовитість та вимогливість до себе, дозволило Володимирі Григоровичу Кузю створити цілу низку (понад 250) наукових праць. Серед них монографії, посібники, брошури, методичні рекомендації для вчителів та студентів, статті в наукових збірниках та журналах, доповіді на міжнародних симпозіумах (в Нью-Орлеане – США, Ванкувері – Франція).

Сфера його наукових інтересів була досить обширною, зокрема це теорія та історія педагогіки, методологічні проблеми педагогічної та професійної освіти, функціонування навчально-виховних комплексів «Дошкільний навчальний заклад – школа», гуманізація та гуманітаризація, зарубіжна та професійна освіта.

Наукова школа академіка Володимира Григоровича Кузя «Педагогіка XXI ст.» була творчим партнерством студентів, аспірантів, докторантів, науковців та практиків різних поколінь, об'єднаних науковими поглядами на розв'язання актуальних проблем освіти в Україні, схожих стилем наукової роботи і, головне, оригінальними ідеями керівника, натхненника і наставника. Відтак, випестував Володимир Григорович значну плеяду однодумців, творчих учнів, які трансформують і множать наукові погляди свого Вчителя. Під його керівництвом 7 осіб – О. Біда, С. Гаврилюк, Т. Кочубей, В. Кушнір, Г. Кловак, І. Рогальська-Яблонська, Л. Йовенко захистили докторські, а 32 особи – кандидатські дисертації.

Володимир Григорович зі своїми учнями, студентами, аспірантами завжди мав особливі батьківські взаємини, яким притаманні: вимогливість і турбота, суворість і глибока повага до особистості. Він спрямовував магістрантів та аспірантів не лише розробляти методику дослідження, іноді вчив протистояти більшості, брати до уваги реалії життя, постійно вдосконалювати себе та бути прикладом для інших.

За свою плідну працю Володимир Григорович нагороджений ювілейною медаллю «За доблесну працю» (1970); почесним знаком «Відмінник освіти» (1986 р.); медаллю «Ветеран праці» (1987 р.); відзнакою Президента України орден «Знак пошани III ступеня» (1995 р.); почесним званням та медаллю «Заслужений діяч науки і техніки України» (1995 р.); орденом «За заслуги» III ступеня (1998 р.); орденом «Святого Володимира» (2002 р.); його ім'я занесене до книги «Золота еліта України» (2002 р.); почесною грамотою Кабінету Міністрів України за значний особистий внесок в розвиток національної освіти, високий професіоналізм та багаторічну плідну працю (2003 р.); почесною грамотою Верховної ради України за особливі заслуги перед українським народом (2003 р.), він – почесний громадянин міста Умані (2004 р.), лауреат премії імені Сократа «За особистий внесок в інтелектуальний розвиток модерного суспільства» (Оксфорд, Англія, 2004 р.); відзначений Мальтійським орденом лицарів-госпітальєрів «За особистий внесок в розвиток гуманітарного суспільства» (Мальта, 2005 р.); нагороджений почесними знаками: «Антон Макаренко» (2005 р.), «Петро Могила» (2007 р.), «Ушинський К. Д.» (2008 р.), «Василь Сухомлинський» (2008 р.); почесною грамотою Міністерства освіти і науки України за багаторічну сумлінну працю, особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів (2010 р.); відзнакою Президента України – ювілейною медаллю «20 років незалежності України» (2012 р.).

Вручення Володимирі Григоровичу премії імені Сократа «За особистий внесок в інтелектуальний розвиток модерного суспільства» (Оксфорд, Англія, 2004 р.)

Досягнення Володимира Григоровича Кузя в галузі освіти та педагогічної науки отримали високу оцінку за кордоном. Вони узагальнені Міжнародним біографічним центром (Кембридж, Велика Британія) та Американським біографічним інститутом (США). Його ім'я є в біографічних каталогах «Men of Achievement» – 17 т. (1997 р.) та «Who is who» – 25 т. (1999 р.), «200 Outstanding Intellectuals of the 20th century» – 1 т. (2000 р.), його нагороджено срібною медаллю «Міжнародна людина року 1996–1997» (Велика Британія), золотою медаллю «Людина року. Особистість ХХ тисячоліття» (США, 2001 р.).

Володимира Григоровича Кузя зараховано до числа двох тисяч провідних учених ХХІ століття, його називали Педагогом із Божою іскрою в серці [4].

Відкриття Володимиром Григоровичем виставки його учениці Олени Василівни Поліщук – кандидата педагогічних наук, доцента кафедри теорії і методики дошкільної освіти УДПУ імені Павла Тичини, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України, Заслуженого майстра народної творчості України

Наукові погляди вченого охоплювали широке коло актуальних питань, зокрема таких як модель учителя нової генерації, концепція розвитку дошкільної освіти Черкащини, Нова українська школа за концепцією розвитку освіти на період 2015–2025 рр., онови національного виховання, плекаймо сучасну інтелектуальну еліту, Сухомлиністика – нова парадигма елітного виховання, хата як виховний простір, учитель, школа – пріоритети ХХІ ст., підготовка вчителя до виховної роботи в освітніх закладах різного типу, кожний учитель – дослідник, формуємо школу нового покоління, освіта ХХІ ст., учителем школа стоїть, а школою держава та багато ін.

Особливу увагу він приділяв проблемам сільської школи: готуємо сільського вчителя-вихователя, сільський учитель і швець, і жнець, і на дуду грець. Слова Володимира Григоровича Кузя «школа, що дивиться вікнами в поле» стали афоризмом.

Його великий талант і вміння привертати увагу до університету таких відомих постатей в Україні як: український поет, перекладач, кіносценарист, драматург, державний і громадський діяч Іван Федорович Драч; редактор часопису «Рідна школа»; педагог-гуманіст, Заслужений учитель України, народний учитель, академік НАПН України, директор Сахнівської школи Корсунь-Шевченківського району Черкаської області Олександр Антонович Захаренко; єпископ Канівський і Черкаський Софронія; герой України Євген Березняк (майор Вихор); адмірал Михайло Броніславович Єжель; экс-міністр освіти і його щирий друг Михайло Володимирович Фоменко; український письменник, громадсько-політичний діяч, борець за незалежність України Володимир Олександрович Яворівський; директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України, академік Національної академії педагогічних наук України, Заслужений працівник вищої школи УРСР, доктор філософських наук, професор Іван Андрійович Зязюн; український мовознавець, методист, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України Микола Самійлович Вашуленко та ін.

Вірним помічником, другом, соратником, однодумцем Володимира Григоровича за роки його діяльності в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини була його дружина Наталія Петрівна Сивачук – професор, завідувачка кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання.

Як один із провідних науковців університету, Наталія Петрівна з 2011 року здійснює керівництво кафедральною темою «Удосконалення змісту підготовки учителів української мови та літератури на засадах етнокультурних традицій українців». Вона започаткувала на кафедрі і є головним редактором таких видань як «Гумань» (наукове, громадсько-політичне, культурно-мистецьке, філологічне, релігійно-філософське, педагогічне видання), «Наукові записки науково-дослідної лабораторії «Етнологія Черкаського краю» та збірник наукових праць студентів «Ятрань».

За її ініціативи, на філологічному факультеті університету діє науково-дослідна лабораторія «Проблеми підготовки майбутнього вчителя-філолога до українознавчої роботи в школі», структурними підрозділами якої є: науково-дослідна лабораторія «Театр Слова»; науково-методичний центр дослідження народної вишивки

Східного Поділля; науково-методичний центр художньо-педагогічної творчості учителя імені Степана Павленка; літературно-методичний кабінет.

Під керівництвом Наталії Петрівни Сивачук діє наукова школа «Проблеми українознавства в освітньому просторі України», діяльність якої спрямована на дослідження історії фольклору та етнографії Уманщини, українських народних промислів та творчої спадщини народних майстрів Уманщини, регіонального та локального фольклору, народної педагогіки та елітарних родин Уманщини.

Вагомий внесок, разом з Володимиром Григоровичем Кузем, нею зроблено в розбудову Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

На сайті університету влучними є слова про те, що Володимир Григорович Кузь «понад усе любив життя, повною мірою віддався улюбленій роботі, цінував родину і друзів.

Життєвий шлях великого вченого уже – справжній приклад служіння науці, освіті і суспільству. Непересічний талант організатора-новатора, життєва енергія, енциклопедичні знання, дар прогностичного мислення та втілення інноваційних педагогічних технологій у підготовку високопрофесійних фахівців для школи викликали і продовжують викликати захоплення у науково-педагогічного співтовариства України. Видатні досягнення наукової школи Володимира Григоровича, масштабні дослідження його учнів сприяють визнанню й утвердженню авторитету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Унікальність життєвого досвіду, мудрість, незламність духу, багаторічна самовіддана і подвижницька праця Володимира Григоровича спонукають нас доземно вклонитися його пам'яті» [2].

10 жовтня о 10 год. 10 хв. 2018 року відійшов у вічність відомий вчений, чудовий оратор – Володимир Григорович Кузь. На вічну пам'ять прекрасній Людині-академікові, Григорій Петрович Васянович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності написав такі слова:

*Збирає кожний різні врожаї...
Єднає нас ця відданість Вітчизні,
Бо із колиски – любимо її!
І – неважливо: Умань – Попеляни,
Дрогобич, Львів, околиці Щирця;
Полищуки, сармати чи поляни –
Любов'ю наші сповнені серця!
Здавалось, ще нема життя зупину,
Але для кожного є свій у Бога час...
Боліло твоє серце за Україну,
Болять і наші, що полишив нас...
Уже не скажеш: «Добрий день, земляче!»,
Не просніваєш: «Гусоньки на став...»,
І сліз ми не ховаємо – ми плачем,
Ти нам усім шматочок серця дав!
І хай тобі земля настане пухом,
Хай Бог тебе стрічає в небі вже...
А нам? А нам триматись міцно Духом,
Тебе в серцях навічно збережем!*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузь В. Г. Лабораторії «В. О. Сухомлинський і школа ХХІ ст.» – 15 років. *Педагогічні вісті*. 2012. Травень. С. 2.
2. На спомин про Володимира Кузя: пам'ятаємо, сумуємо, шануємо... URL: <https://udpu.edu.ua/news/na-spomyn-pro-volodymyra-kuzu>
3. Пархета Л., Зарудняк Н. Енергія і організаторський талант лідера (від інституту до університету). *Уманська зоря*. 23 червня 1999 року. № 49(15374). С. 1.
4. Примножувач наукових та академічних традицій, або педагог із Божою іскрою в серці: [про академіка В. Г. Кузя – викл. Уманського педагогічного університету ім. Павла Тичини]. *Нова доба*. 2018. № 30. С. 8.

REFERENCES

1. Kuz, V. H. (2012). Laboratorii «V. O. Sukhomlynskyi i shkola XXI st.» – 15 rokov. *Pedahohichni visti*, Traven, 2 [in Ukrainian].
2. Na spomyn pro Volodymyra Kuzia: Pam'iataiemo, sumuiemo, shanuiemo... URL: <https://udpu.edu.ua/news/na-spomyn-pro-volodymyra-kuzu> [in Ukrainian].
3. Parkheta, L., Zarudniak, N. (1999). Enerhiia i orhanizatorskyi talant lidera (vid instytutu do universytetu). *Umanska zoria*. 23 chervnia, 49(15374), 1 [in Ukrainian].
4. Prymnozhuвач naukovykh ta akademichnykh tradytsii, abo pedahoh iz Bozhoiu iskroi u sertsii: [pro akademika V. H. Kuzia – vykl. Umanskooho pedahohichnoho universytetu im. Pavla Tychyny]. (2018). *Nova doba*, 30, 8 [in Ukrainian].